

Briede: inovācijas ir Eiropas vertikāle

Ir jāstrādā pie jauna pagrieziena punkta Latvijas inovāciju kapacitātes celšanā, audzējot vietējās inovāciju ekosistēmas spēlētāju muskuļus un veidojot tiltu ar ES un globālās ekosistēmas flagmaņiem, uzskata Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) inovāciju prorektore Liene Briede, vērtējot pērnā gada Pasaulē Intellektuālā īpašuma organizācijas Globālo inovāciju indeksa un Eiropas Inovāciju reitinga rezultātus. Tas nebūt nebūs viegli, jo infrastruktūra, ar kuru strādā augstākās izglītības un pētniecības iestādes, ir iegādāta aptuveni pirms desmit gadiem.

KRISTĪNE STEPIŅA

Vai tiešām šā reitinga rezultāti ir tik slikti, lai būtu nepieciešams radikāls pagrieziena punkts citā virzienā?

L. Briede: Jā, manuprāt, nevar palikt bez uzmanības esošais sniegums. Latvija tikko publicētajā pasaulē reitingā 2023. gadā atrodas 37. vietā. Satraucoši ir gan tas, ka Latvija šajos indeksos atrodas ne vien zemā pozīcijā pret citām valstīm, gan tas, ka nav vērojama izaugsme arī mūsu pašu rādītājos. 2020. gadā Latvija pasaulē reitingā bija 36. vietā, pēc gada – 38. vietā, bet pērn – pat 41. vietā. Bija vērojams regress. Arī šogad mums nav izdevies pat tik daudz, kā sasniegt 2020. gada rādītājus. Turklāt teju visos rādītājos, ko inovāciju kontekstā mēra, Latvijas sniegums ir zem ES vidēja. Rodas jautājums, kādas ir mūsu valsts ambīcijas? Inovācijām ir tieša ietekme uz ekonomikas transformāciju, tā šobrīd ir vienīgā vertikāle, pa kuru virzās Eiropa, domājot par globālo konkurētspēju ar ASV, Ķīnu un arī Brazīliju, kas pašlaik ir sevi ļoti aktīvi pieteikusi inovāciju tirgus segmentā. Tāpēc bez ļoti nopietniem lēmumiem nekādas izmaiņas, visticamāk, nenotiks.

Vai tiem ir jābūt politiskiem lēmumiem par finansējuma piešķiršanu Latvijas inovāciju ekosistēmas attīstībai? Plānots, ka nākamajā gadā valsts budžetā tiks atvēlēti papildu 6,4 milj. eiro investīciju un eksporta veicināšanas pasākumiem, kā arī papildu 400 tūkst. eiro jaunuzņēmumu atbalstam.

Protams, līdzekļu trūkst. To parāda pedējie dati. Taču ir jāsaprot, ka inovācijas nav tikai X summa Y virzienā. Inovācijas ir process, kurā

RTU PUBLICITĀTES FOTO

Rīgas Tehniskās universitātes inovāciju prorektore Liene Briede: "Inovācijām ir tieša ietekme uz ekonomikas transformāciju, tā šobrīd ir vienīgā vertikāle, pa kuru virzās Eiropa, domājot par globālo konkurētspēju ar ASV, Ķīnu un arī Brazīliju, kas pašlaik ir sevi ļoti aktīvi pieteikusi inovāciju tirgus segmentā."

ietilpst ļoti daudz elementu, tostarp dažādi partnerības, izglītības un pētniecības procesi, investīcijas u. c. Latvijā pietrūkst vairāku kritisku elementu, lai mēs varētu atsperties un virzīties jebkāda virzienā. Viens no kristiskajiem elementiem, kas atspoguļojas Eiropas inovāciju indeksā, ir ieguldījumi pētnieciskajā infrastruktūrā. Atskatoties uz iepriekšējo ES fondu periodu, nākas secināt, ka pētnieciskajā infrastruktūrā ieguldījumi bija minimāli, kas nozīmē, ka viss, ar ko strādā augstākās izglītības un pētniecības iestādes, tika iepirkts aptuveni pirms desmit gadiem. Kamēr mums nav plāna, kā atjaunot kritisko infrastruktūru, mums nav iespēju audzēt un attīstīt jaunas kompetences nedz industrijas, nedz pētniecības vajadzībām. Tāpat trūkst mērķtiecīga finansējuma jaunuzņēmumu attīstībai – mums ir pieejami dažāda lieluma granti, taču nenotiek pāreja no agrīnās fāzes uz vēlinu ilgstošu attīstību. Atbalsta mehānisma cikls jaunuzņēmuma vai jauna uzņēmuma veidošanās laikā, īpaši, ja tas ir tehnoloģiski ietilpīgs, ir ļoti garš – tas var būt no pāris līdz pat desmit

gadiem. Tāpēc, ja tiek piešķirti, piemēram, pieci tūkstoši eiro priekšizpētei, tas ir krietni vien par maz, lai nodrošinātu uzņēmuma dzīvotspēju ilgtermiņā. Investīcijas pētniecības attīstībā ir ļoti būtiskas, lai audzētu gan jaunus talantus, gan pieejamo kapitālu. Tā kā tas ir kritiski zemas, ar laiku tas atspoguļojas uzņēmumu produktivitātes rādītājos, kā rezultātā esam zemas vērtības produktu tirgus. Latvijā lielākie uzņēmumi ir valsts kapitālsabiedrības, tāpēc to iesaiste pētniecības attīstības investīciju vidē ir ļoti būtiska, lai augtu jauni uzņēmumi un mainītos tirgus. Mums nav lielās globālās privātas kooperācijas, kas ar savām investīcijām izteikti maina tirgu, kā tas ir ASV.

Ko vajadzētu uzlabot likumdošanā, lai veicinātu gudru inovāciju piesaisti valsts uzņēmumos? Uzņēmējs Normunds Bergs uzskata, ka vajadzētu radīt Inovāciju likumu un izveidot tādu sistēmu, kas lielajiem valsts uzņēmumiem uzliktu par pienākumu 10% no gada iepirkumu summas ieguldīt inovāciju radīšanā, ar nosacījumu,

ka valsts uzņēmumu produktu un pakalpojumu attīstītāji strādā kopā ar industrijas pārstāvjiem un rada projektus to vajadzību risināšanai.

Valsts kapitālsabiedrības viena no otras būtiski atšķiras. Ja šāda sistēma tiktu ieviesta visās vienādi, tad tā varētu izpausties pat kā tirgus kroplošana, daļa investīciju varētu būt nepārdo-

“Jau tagad zināms, ka inovāciju jomā Latvijai būs savs Ginesa rekords.”

mātas un nebūtu jēgpilnas. Vajadzētu līdzsvarot uzņēmumu brieduma pakāpi un sakārtot likumdošanu tā, lai investīcijas inovāciju radīšanā būtu pieļaujamas, nevis veicamas obligāti. Tas ļautu rīkoties tiem uzņēmumiem, kuri savus mājasdarbus ir paveikuši un īsto brieduma pakāpi sasnieguši. Investīcijas ir jāveic nevis tāpēc, ka to paredz likums, bet gudri.

Uzņēmēji ir izteikušies, ka Latvijā birokrātijā žmiedz nost inovācijas. Vai jūs tam piekristat?

Ir jāsaprot, ka birokrātijā savā ziņā kalpo, lai samazinātu risku. Tas, kurš piešķir naudu, arī nosaka iespējamā riska toleranci. Latvijā inovāciju sistēma un atbalsta mehānisms tiek būvēts pamatā uz ES līdzekļiem, kas ir ar ļoti zemu riska toleranci, jo nāc kopā ar visnotaļ smagnēju birokrātisko aparātu. Lai samazinātu iespējas kļūdīties, Latvijā kopumā riska tolerance ir ļoti zema, kas ir slikti, jo inovāciju radīšanas un ieviešanas procesā kļūdišanās ir pašsaprotama. Ja kļūdoties tiek veikta finanšu korekcija, tad tā nebūt nav inovācijām labvēlīga vide. Uzraugošajām institūcijām un inovāciju izstrādātājiem ir jāpānā savstarpēja uzticēšanās, visām iesaistītajām pusēm ir jāsaprot, ka tiek veikts kopējs darbs konkrēta mērķa sasniegšanai. Šo kolektīvo darbu dēvē par ekosistēmu.

Cik nozīmīga līdz šim ir bijusi ES fondu naudas piešķiršana inovāciju attīstībai Latvijā? Kuras ir bijušas jēgpilnākās atbalsta programmas?

Latvijā mērķtiecīgs atbalsts inovāciju attīstībai ir bijis balstīts tikai un vienīgi uz ES finansējumu. Tāpēc Latvijas inovāciju ekosistēma ir attīstījusies tik lēni un saraustīti. ES fondu līdzekļi tiek piešķirti ar pārrāvumu, līdz ar to finansējums nav sabalansēts. Tādējādi uzņēmumiem ir periodi, kad ir daudz naudas un tā jāapgūst, pēc tam iestājas vakuums – naudas nav, un uzņēmumi paliek uz sēkļa. Inovāciju atbalsta sistēma nav izlīdzsvarota, tā ir atkarīga no ES fondu finansējuma periodiem. Par Latvijas Inovāciju fondu, kas tiktu veidots no valsts budžeta līdzekļiem, tiek runāts jau daudzus gadus. Valstij ir jāinvestē prioritārajos virzienos un jāfinansē projekti ES fon-

du ar jaunuzņēmumiem un visu, kas ar tiem saistīts, proti, inkubatoriem, hakatoniem, riska kapitālu un biznesa enģeļiem. Taču Latvijā vēl joprojām ir tikai viens "vienradzis"... Kāpēc tā?

Būtu svarīgi paanalizēt, kā šis vienīgais Latvijas "vienradzis" ir tapis, kādas ir tā saknes un attīstības ceļš. "Printful" ir veidojies "Draugiem Group" ietvaros. Šis uzņēmums bija viens no pirmajiem, kas eksperimentēja, tā iekšienē veidojot jaunu uzņēmumu portfeili. Tas nav bijis nedz kādā akseleratorā, nedz inkubatorā, nedz kādā citā atbalsta instrumentā. Iespējams, labi, ka tā, jo pašu spēkiem viņi ir spējuši attīstīties un sasniegt to, ko ir sasnieguši. Par Latvijas "vienradzi", kura vērtība ir viens miljards ASV dolāru, manuprāt, varētu uzskatīt arī uzņēmumu "Mikrotikls". Šis uzņēmums gan sevi nav tā pozicionējis, bet būtu pelnījis saukties par "vienradzi". Atšķirībā no piemēriem Igaunijā, kad pēc "vienradža" pārdošanas darījuma to dibinātāji iesaistās jaunuzņēmumu ekosistēmā, kļūst par tās virzītājiem, dibinot jaunus uzņēmumus vai investējot citos, "Mikrotikls" atbalsta Latvijas inovāciju ekosistēmu, ieguldot augstākās izglītības un zinātnes attīstībā atbilstoši savas darbības profilam. Latvijai ir vairāki potenciālie "vienradži", taču investīciju trūkuma dēļ to attīstības ceļš ir daudz garāks un sarežģītāks.

Nesen RTU rikoja Ginesa rekorda uzstādīšanu – pasaulē lielāko prāta vētru. Cik dalībnieku šis pasākums pulcēja? Vai Ginesa rekordu izdevās uzstādīt? Cik jaunu produktu un pakalpojumu idejas tika radītas, kuras gada laikā varētu pārvērst jaunuzņēmumos?

Pasākumā piedalījās 1217 dalībnieki, kas ir pietiekami, lai pārsniegtu esošo pasaules rekordu. Vēl tiek gaidīts oficiāls apstiprinājums, taču ir skaidrs, ka Latvijai būs savs pasaules rekords inovāciju jomā. Tika radītas vairāk nekā 3800 idejas – gan tādas, kas vērstas uz veselības, izglītības, robotizācijas un digitalizācijas jomas uzlabošanu. Tālāk tiks veikts darbs ar ideju iesniedzējiem, kuri tiks iesaistīti pavisam jaunā konceptā – biznesa inkubatoru kopienās, kurās to dalībnieki apvienosies kādas lielās idejas vai virstēmas vārdā. Kopieni pieeja ir ļoti būtiska, lai katrs varētu atrast savu īpašo lomu, jo visi nav uzņēmēji, zinātnieki vai inženieri.

Sabiedrībā vārds "inovācijas" visbiežāk asociē-